

Cz. Farkas Mária

Huszár Vilmos és a *Revue de Hongrie* folyóirat*

„Két nemzet diplomáciai viszonya mindig laza:
egy forgószelel szétfújhatja őket.
Csak akkor nem bír vele a politikai szelelyek ciklonja,
ha a kultúra lassan szótt szálainak tömegével van biztosítva.”¹

Francia–magyar vonatkozásban a XX. század első felének története különösen mozgalmasnak és ellentmondásosnak mondható. Az erős német orientáció, valamint a versailles-i békeszerződések és ennek következtében Franciaország és Magyarország kapcsolatainak feszültté válása ellenére is voltak azonban olyan törekvések Magyarországon, amelyek megkísérelték a magyar élet és kultúra közvetítését a frankofon világ számára. Ezt a célt szolgálta többek között a *Revue de Hongrie* című francia nyelvű szemle, amely 1908-ban indult el Huszár Vilmos szerkesztésében. A folyóirat mögött a *Budapesti Francia Irodalmi Társaság* állt, melynek célja az volt, hogy nemzetközi műveltségi viszonyainkat a németekhez kötött egyoldalúságból kiemelje, és hozzákapcsoljon bennünket a francia műveltséghez. A havonta megjelenő folyóirat gazdagon bemutatja nemcsak a magyar kulturális, gazdasági és politikai életnek a külföld figyelmére is érdemes mozzanatait, hanem a francia kulturális és társadalmi életről is tudósít. A folyóirat minden száma tartalmazza programját:

”La Revue de Hongrie est une revue hongroise rédigée en langue française. Elle publie des articles écrits par des hommes d'état, des littérateurs, des savants hongrois, et ayant trait à la Politique, à la Littérature, aux Sciences, aux Beaux-Arts, aux Finances, à l'Économie Sociale, à l'Histoire, etc. Elle accueille également les travaux de ce genre que lui adresseront des écrivains français et étrangers. Le but de la Revue de Hongrie est de s'occuper de toutes les questions qui, d'un point de vue général peuvent, en mettant en relief les choses de Hongrie, intéresser l'étranger et notamment le lecteur français. La Revue de Hongrie est une tribune ouverte à tous, elle restera

* A jelen tanulmány része a Pécsi Nyelvtudományi Doktori Iskola Alkalmazott Nyelvészeti Programjában készült disszertációnak, amely könyv formájában is megjelent: Farkas Mária (2004): *A Nouvelle Revue de Hongrie mint kultúrákövetítő folyóirat*. Gondolat, Doktori Mestermunkák sorozat, Budapest (L. SZEMLE rovatunkban is!)

¹ Hankiss János: *A kultúrdiplomácia alapvetése*. Magyar Külügyi Társaság, Budapest, 1936. 4.

indépendante de toute influence de parti. La Revue de Hongrie est l'organe de la Société Littéraire Française de Budapest.”²

A *Budapesti Francia Irodalmi Társaság*ot, a folyóirat kiadóját Vicomte de Fontenay francia főkonzul alapította. Ennek a társaságnak a szervezésében Franciaországból tudósokat, írókat, politikusokat hívott meg, akik különböző irodalmi, tudományos és művészeti kérdésekről előadásokat tartottak. „Az intézőség a legjobb társadalmi rétegből került ki és tagjai között is sok volt a főnemes. Ezek főleg Fontenay és bájos fiatal nevének kedvéért jártak el a felolvasásokra, de meg azért is, mert akkoriban a francia nyelv és irodalom kultusza nagyon felkapott volt az arisztokrata körökben, de egyebütt is.”³ – írja visszaemlékezésében Huszár Vilmos⁴ író, műfordító, a lap szerkesztője.

A *Francia Irodalmi Társaság* tagjainak teljes névsorát a *Revue de Hongrie* 1909. évfolyamának első számában találjuk meg. Eszerint 9 alapító tagot, 35 tiszteletbeli tagot és 343 aktív tagot tart nyilván. A társaság alapítója és tiszteletbeli elnöke, a már említett Vicomte de Fontenay, az alelnököki tisztséget Teleki Sádorné grófné⁵, Dr. Holitscher Szigfridné⁶, Medveczky Frigyes⁷ és Radisics Jenő⁸ töltötték be. Titkári feladatot látott el Földvári Emma és Fodor István. Itt találjuk a 38 fős bizottság névsorát, köztük olyan neveket fedezhetünk fel, mint báró Apponyi Sándor, Herceg Ferenc, Wlasics Gyula, báró Zichy Tivadar, báró Zichy János és felesége. Majd közli a folyóirat az alapító tagok és a tagok nevét és címét, köztük a Dessewffy, az Esterházy, a Pallavicini, a Zichy család több tagja szerepel.

Vicomte de Fontenay elgondolása volt, hogy francia nyelvű folyóiratot alapisson a francia–magyar kapcsolatok mélyítése céljából,

² Minden esetben az idegen nyelvű szöveg fordítása saját fordítás.

„A *Revue de Hongrie* francia nyelven szerkesztett magyar folyóirat. Ez a szemle magyar államférfiak, irodalmárok, tudósok cikkeit teszi közzé, foglalkozik politikával, irodalommal, tudományokkal, művészetrel, pénzügyekkel, társadalmi gazdaságtannal és irodalommal. A folyóirat szívesen fogad ilyen jellegű munkákat francia és külföldi szerzőktől. A *Revue de Hongrie* célja, hogy minden olyan kérdést megvitasson, amely általánosan kiemeli azokat a magyar jelenségeket, amelyek a külföldi, nevezetesen a francia olvasó számára érdekes lehet. A *Revue de Hongrie* mindenki számára nyitott fórum, és független mindenféle párt befolyásától.” A *Revue de Hongrie* a Budapesti Francia Irodalmi Társaság orgánuma.

³ Huszár Vilmos: *Életem regénye*. Atheneum, Budapest, 1930. 268.

⁴ Huszár Vilmos 1872. november 5-én született Munkácson. Szülei szegénysége miatt kimaradt a gimnáziumból és nyomdában dolgozott, betűszedést tanult. Az Atheneum Nyomdához került szedőnek, majd a Franklinhoz korrektornak. Közben beiratkozott az egyetemre francia szakra, majd spanyolul tanult, és a spanyol irodalommal, illetve a román nyelvekkel és irodalmukkal kezdett foglalkozni.

⁵ Teleki Sádorné, Kende Juliska, a Petőfi-társaság tagja, az irodalomban a Szikra álnévet használta.

⁶ Dr. Holitscher Szigfridné, a budapesti királyi közjegyző felesége.

⁷ Medveczky Frigyes, filozófus, egyetemi tanár, az MTA tagja, a Magyar Filológiai Társaság elnöke.

⁸ Radisics Jenő, művészeti író, műegyetemi magántanár.

„(...) és úgy vélekedett, hogy kedvelt eszméjét az én segítségével megvalósíthatja. – mondja Huszár Vilmos – Helyesen vélekedett, mert szerénytelenség nélkül mondhatom, bennem megtalálta az alkalmas szerkesztőt. Akkoriban koalíciós kormány uralkodott Magyarországon, Wekerle Sándor volt a miniszterelnök, Kossuth Ferenc a kereskedelmi és Apponyi Albert a kultuszminiszter. Ezek mind lelkesedtek az új szellemért és az első számokban cikkeket is írtak. Fontenay nemcsak a magyar-francia politikai közeledést szerette volna előmozdítani, de pénzügyi kapcsolatot is igyekezett létesíteni Magyarország és Franciaország között. A magyar kormányban fel tudta kelteni azt a reményt, hogy talán lehetséges lesz Párizsban nagyobb kölcsönt szerezni.”⁹

Fontenay munkája nyomán, amely a francia–magyar közeledés megteremtését célozta, a két ország kulturális kapcsolatai megélnékültek. Párizsból hozott konferenciák előadásai a francia műveltséget terjesztették Budapesten. A megindult *Revue de Hongrie* folyóiratnak pedig élénk visszhangja volt a korabeli sajtóban Budapesten és Párizsban egyaránt. Indulásakor 8000 példányban jelent meg.¹⁰

A *Religio* lapjai Kőszegi László mutatja be a magyar olvasóközönségnek ezt a francia nyelvű folyóiratot¹¹ mint a francia–magyar társadalmi és politikai szimpátiák erősödésének a jelét és a kifelé való kulturális nyitásunk egyik jelentős lépését.

„S legfőképp a francia nyelv nemzetközi volta által a nagyvilággal tudomásul véteti életünk folyását. Már az óceánjáró nagy gőzösök olvasószobáiban is ott van a többi világfolyóirat közt” – írja, majd kiemeli a folyóirat szerzői gárdáját: „A cikkezők közt Apponyi Albert gróf, Wekerle Sándor, Andrássy Gyula gróf, Kossuth Ferenc, Berzeviczy Albert, Mailáth József gróf, Wlassics Gyula, Darányi Ignác, Elischer Vilmos, Vay Péter gróf, Marczali Henrik, Huszár Vilmos, Angyal Dávid, Sztéryni József, Gopcsa László és több ilyen név erősen mutatja azt, hogy kik tájékoztatják rólunk a külföldet, hol bizony még nagyon is tótul voltunk eddig bemutatva.”

Kőszegi László megállapítja, hogy a szerzői ízlés, gondosság és ügyesség meg tudta nyerni a francia szellemi élet legelőkelőbb alakjait az ügynek, mivel a folyóiratban szerepel írásával többek között Anatole France, Émile Faguet, Eugène Melchior de Vogüé, a Francia Akadémia tagja. Ezek a nevek a franciák számára még érdekesebbé teszik ezt a lapot.

„Szóval a legjobbakat látjuk összehozva a szellemi érintkezés ápolására, hovatovább minél nagyobb mértékben való fejlesztésére” – állapítja meg. A folyóirat hitvallása-

⁹ Huszár Vilmos (1930: 270)

¹⁰ Az *Újság* 1908. március 15. számában megjelent adat.

¹¹ Kőszegi László: *Revue de Hongrie. Religio* 1909. 34. sz. 542.

ról a következőket mondja: „Az egész folyóirat általában mérsékelt, sőt nem egyszer konzervatív irányát is konstatálhatjuk s azonkívül még megjegyezhetjük, hogy ahol többek közt egy Apponyi Albert grófot, Mailáth József grófot, Vay Péter grófot szívesen és gyakran kérnek föl cikkíráásra, az a folyóirat a katolikus érdeklődés középpontjába van már helyezve. És szeretnők katolikus életünk kiválóságait minél több cikkükkel szerepeltetni látni a *Revue de Hongrie*ban, hová őket a szíves fogadásán kívül hívja a művelt katolikus közönség érdeklődése is, mely a francia kultúrához s ez utóbbinak a politikai efemér elvadulásukon fölüll álló, rég kipróbált nemes finomságaihoz mindig szívesen közeledik minél közelebbi s minél tartósabb érintkezésre.”

A külföldi sajtó elismerő fogadtatására említ példát a *Revue de Hongrie* 1908. áprilisi száma, amely ismerteti néhány francia visszhangot:

”Sans être un événement politique proprement dit, l’apparition à Budapest d’une revue française – la *Revue de Hongrie* – a une certaine signification qu’on aurait tort de vouloir passer sous silence. D’autant plus que le premier numéro de ce périodique mensuel contient des articles éminent de plusieurs hommes d’Etat français et hongrois, notamment de MM. Léon Bourgeois, Alexandre Wekerle et du comte Albert Apponyi. Il faut espérer que le public français ne restera pas indifférent à l’égard de la *Revue de Hongrie*, si habilement rédigée par M. Guillaume Huszár, le brillant analyste des œuvres de Corneille.”¹² (*Le Siècle*)

A *Le temps* 1908. március 22-i számából pedig a következőket idézi a folyóirat:”La *Revue de Hongrie*, complètement rédigée en français, est une création toute récente de cette Société Littéraire Française de Budapest (...) où l’intelligente initiative du vicomte de Fontenay, Consul Général de France dans la capitale de la Hongrie, a su grouper l’élite de la société hongroise, au grand profit des relations.”¹³

A *Revue de Hongrie* folyóirat elsődleges célja – mint ahogy a folyóiratban olvasható program is kimondja – az volt, hogy a magyar kulturális és tudományos életet megismertesse Franciaországgal. A lap szerkesztője, Huszár Vilmos visszaemlékezésében ír arról, hogy már a lap megindulásakor felmerült az az ellentét,

¹² Budapesten egy francia nyelvű folyóirat megjelenése nem megy valódi politikai esemény számba, de olyan jelentős dolog, amely nem hallgatható el. Annál is inkább, mert az első száma ennek a havonta megjelenő újságnak számos kiváló magyar és francia államférfi cikkét tartalmazza, név szerint Léon Bourgeois, Wekerle Sándor és Apponyi Albert gróf írásait. Remélhetjük, hogy a francia közönség nem marad közömbös a *Revue de Hongrie* folyóirattal szemben, amelyet Huszár Vilmos, Corneille munkáinak kiváló elemzője szerkeszt nagy hozzáértéssel.

¹³ A *Revue de Hongrie*, melyet teljes egészében francia nyelven szerkesztenek, a Budapesti Francia Irodalmi Társaság lapja. Vicomte de Fontenay francia főkonzulnak a magyar fővárosban sikerült a magyar társadalom elitjét összefognia a jó kapcsolatok fejlesztése érdekében.

amely különösen élessé a világháború folyamán vált, de mindvégig ott lebegett a szerkesztőség fölött, miszerint a francia, avagy a magyar álláspontnak kell-e első-sorban érvényesülnie azokban a francia nyelvű cikkekben, amelyeket közreadnak. Huszár Vilmos azt a felfogást vallotta, hogy a magyar szempontokat illeti az első-ség, Fontenay és társai természetesen az ellenkező nézetben voltak. Huszár Vilmos nem vitatta, hogy nekünk, magyaroknak érdekünk, hogy Franciaország gazdag szellemi kincstárában eligazodjunk, de a folyóíratra vonatkozólag mégis az volt a nézete, hogy ennek fő célja a magyar kultúra külfölddel való megismertetése kellett, hogy legyen:

„Magamban egyébként már az első szám megjelenésekor eldöntöttem ezt a kérdést, amennyiben programunkba – amely ma éppúgy ki van nyomtatva a szemle második oldalán, mint ki volt 1908 évi március hó15-én, amikor az első szám megjelent – első mondatul ezt vettem fel: ”La Revue de Hongrie est une revue hongroise, rédigée en langue française”, azaz „a R. de H. francia nyelven szerkesztett magyar szemle.”¹⁴ – mondja Huszár Vilmos.

1914-ig a Revue alig foglalkozott politikai kérdésekkel, csak a világháború tette a lapot külpolitikai orgánummá. A folyóirat tematikáját vizsgálva azt láthatjuk, hogy a havonta megjelenő számok a magyar kulturális élet körképét adják. Rendszeresen olvasható egy képzőművészeti rovat, a *Chronique des Beaux-Arts*, valamint egy színházi rovat, amit maga a szerkesztő, Huszár Vilmos állít össze: *Chroniques des Théâtres* címmel, és tudósít arról, hogy milyen darabok vannak műsoron a Nemzeti Színházban, a Vígszínházban és a Magyar Színházban. Állandó rovat továbbá a *Revue des Revues publiées en Hongrie*, ahol magyarországi folyóiratokat ismertetnek, például a *Huszádik század*, *Nyugat*, *Katholikus Szemle*, *Uránia*, *Kelet Népe*, *Művészet*, *Természettudományi Közlöny* című lapokat. Az irodalmi rovat, a *Revue Littéraire* elsősorban a magyar és a francia irodalom területéről közöl tanulmányokat, de időnként foglalkozik más népek irodalmával is.

Rendszeresen tudósít a lap a *Budapesti Francia Irodalmi Társaság* munkájáról és rendezvényeiről, a *Bulletin de la Société Littéraire Française de Budapest* címszó alatt. Hírt ad a társaság által szervezett ingyenes nyelvtanfolyamokról. Megtudhatjuk például, hogy az 1911/12-es tanév hallgatóinak létszáma 401 volt, valamint azt is, hogy M. Csapó, a Magyar Államvasutak alkalmazottja ösztöndíjat nyert, és az *Alliance Française* szervezésében nyári egyetemen vehetett részt Franciaországban.

Ha végiglapozzuk az első számot, akkor a következő cikkeket találjuk:

¹⁴ Huszár Vilmos (1930: 274)

Le pêcheur et le Marin, par M. Zoltán Ambrus ; *La Hongrie et la révolution française*, par M. Henrie Marczali, professeur à l'Université de Budapest ; *Le projet de réforme des impôts en Hongrie*, par M. Alexandre Wekerle, président du Conseil, Ministre royal hongrois des Finances ; *L'instruction primaire en Hongrie*, par M. le comte Albert Apponyi, Ministre royal hongrois des cultes et de l'instruction publique ; *Études sur la Hongrie*, par M. Léon Bourgeois, ancien président du Conseil en France ; *Crépusculaire*, poésie inédite de M. Jean Richepin, de l'Académie Française ; *Théâtre*, par Guillaume Huszár, de l'Académie Espagnole ; *Revue littéraire* – Manuscrits inédits de Pétőfi, par Mme la comtesse Alexandre Apponyi. Maurice de Déchy: La haute Caucasse par X ; *Revue musicale*, par M. Géza Molnár ; *Chronique des Beaux-Arts*, par M. Ladilas de Nécsey ; *IX ième Bulletin de la Société Littéraire Française de Budapest*, par M. Étienne de Fodor ; *Statuts de la Société Littéraire Française de Budapest*.

A *Revue de Hongrie* második számáról a *Budapesti Hirlap*¹⁵ az *Irodalom és Művészet* című rovatban a következőt írja:

„Az új francia folyóirat második száma most jelent meg nagyon érdekes és gazdag tartalommal. Mikszáth Kálmánnak A két koldusdiák című novellája, Angyal Dávid jeles tanulmánya II. Rákóczi Ferenc számkivetéséről, Wlasics Gyula ismertetése az új alkotmányjogi törvényről, Anatole France eredeti közleménye Tolsztojlról, Vacarescu Helén költeménye, Radics Jenő, Huszár Vilmos, de Bigault krónikái a jelen szám főbb olvasmányai. A *Revue de Hongrie*, mely a külföldi sajtóban is sok elismerő szimpátiára talált, a budapesti francia irodalmi társaság közlönye és havonként jelenik meg.”

A lap alig három éves fennállása után válságba jutott, mert pénzügyi zavarok merültek fel, és közben Fontenay-t is, a *Société Littéraire Française* elnökét más-hová nevezték ki követnek. Először Nemeskéri Kiss Pálra hárult a feladat, hogy a megfelelő anyagi eszközökről gondoskodjon, majd 1911-ben Huszár Vilmos tulajdonába került a lap, aki addig csak a szerkesztője volt. Egy bizottság alakult ekkor, amelynek élén Berzeviczy Albert állt, tagjai pedig a magyar közélet és tudományos élet jeles személyei voltak.

„Könnyű dolog egy lapot megindítani, egy pár változatos számot összeállítani, de keresztülvinni, hogy éveken át rendszeresen megjelenjen és a kezdetben elért nívó ne süllyedjen, már sokkal nehezebb. Ez a magyar szemlék kiadására is vonatkozik, hátha még idegen nyelvű folyóiratról van szó. Hány német, francia, angol sajtótermék jelent meg nálunk, hogy aztán néhány hónap vagy legjobb esetben néhány év után elmerüljön a semmiségbe!

¹⁵ *Budapesti Hirlap*, 1908. április 18. 9. p.

Idegen, vagy mondjuk ki, francia nyelven folyóiratot szerkeszteni már majdnem a lehetetlenséggel határos feladat, mert franciául írni tanulni szerfölött nehéz, de talán még a szerkesztésnél, illetve a cikkek megszerzésénél is megoldhatatlanabb probléma egy ilyen szemlének az adminisztrálása.”¹⁶

Nemcsak a folyóirat működtetéséhez szükséges pénz megszerzése jelentett problémát Huszár Vilmosnak. Ennél nehezebb feladat volt eljuttatni a lapot olyan helyekre, ahol tudomást vettek a benne megjelent közleményekről, ahol figyelemmel kísérték az egyes országoknak, és így Magyarországnak politikai, tudományos és irodalmi életét, elérni azt, hogy a komoly világsajtó foglalkozzék cikkeivel. Ehhez hosszú évek szívós és fáradtságos munkája kellett. Nem volt elég, hogy a lapot elfogadják, hanem az is fontos volt, hogy elő is fizessenek rá. Huszár Vilmosnak végül sikerült megvalósítania ezt a programot.

Az első világháború azonban sajátos dilemma elé állította a lapot. Magyarország Franciaországgal is háborúban állt, és ilyen körülmények között nem lehetett továbbra is francia-magyar barátságról beszélni. A folyóirat átmenetileg szünetelt, az utolsó szám 1914. július 15-én jelent meg. Majd Huszár Vilmos érintkezésbe lépett a magyar miniszterelnökséggel és a bécsi közös külügyminisztériummal, és azt javasolta, hogy jelenjen meg továbbra is a *Revue de Hongrie*, még pedig ne havonta, mint addig, hanem kéthetenként, és legyen az Osztrák-Magyar Monarchia, illetve a központi hatalmaknak szócsöve a semleges külföldön, sőt az antant országokban is, ahová rejtett csatornákon át éppúgy eljuthatott – legalább az irányadó körökbe – mint ahogy Magyarországra az ő lapjaik is eljutottak. A javaslat Tisza István gróf helyeslésével találkozott, aki úgy gondolta, hogy a *Revue* mint francia nyelven megjelenő orgánus az országra nézve hasznos propagandát fejthet ki. A közös külügyminisztériumban a sajtófőnök helyettese Praznovszky Iván, később Magyarország párizsi nagykövete is támogatta azt az elképzelést, hogy a folyóiratot harci közlönyé tegyék. Így 1914. szeptember 1-től kezdve a *Revue* havonta kétszer jelent meg 1918-ig és igyekezett megfelelni a feladatnak, amelyre vállalkozott. Elsősorban a semleges országokban terjesztették a folyóiratot, ahonnan eljutott az antant országokba is.

Visszaemlékezésében Huszár Vilmos rámutat arra, hogy a franciák talán még azt is elvárták volna, hogy a háborúban az ő ügyük igazságáért lelkesedjenek Magyarországon. A franciabarát magyarok viszont szívesen vették volna, ha a lap az ellenségeskedés idejére megszűnik, így ne kerülhessen abba a helyzetbe, hogy kellemetlenkedjen a franciáknak. Erről a szerkesztő így vall:

„Őszintén szólva, nem is tekintetem a francia–magyar ‘rapprochement’-t a *Revue* feladatának. A háború előtt olyan szövetséges államrendszerhez tartoztunk, amely

¹⁶ Huszár Vilmos (1930: 275)

szemben állott azzal a nagyhatalmi csoportosulással, amelyben Franciaország foglalt helyet. Valódi és őszinte politikai közeledést létrehozni tehát nem igen lehetett. (...) A háború, sőt még inkább a rákövetkező 'béke', sajnos döbbenetes világossággal demonstrálta, hogy mi nem jártunk el helytelenül, amikor attól se riadtunk vissza, hogy saját nyelvükön hadakozzunk az oroszok szövetségesei ellen. A francia nyelv nemcsak a franciáké, hanem nemzetközi, fegyverül tehát végső esetben mindenki ellen fordítható. Tévedés azt hinni – mint ezt nálunk sokan hiszik –, hogy itt úgyszólván erkölcsi összeférhetlenség esete forog fenn. Hisz a háború alatt maguk a franciák alapítottak német lapokat és folyóiratokat, amelyekben Németország ellen szálltak síkra, nem éppen a leglojálisabb módon. Erre a mi frankofiljaink azt szokták mondani: 'quod licet Jovi, non licet bovi'..."¹⁷

Közvetlenül az első világháború után a francia–magyar kulturális kapcsolatok jelentéktelenek voltak. A *Revue de Hongrie* azonban a háború után is megjelent, havonta egyszer, mint indulásakor. Amikor Huszár Vilmos a folyóirat folytatása mellett döntött, a szellem emberének álláspontját képviselte. Így gondolkozott: „A francia nép, illetve a francia nemzet épp oly ártatlan a háború felidőzésében, mint Trianon létrejöttében, sőt a franciák zöme hazánk feldarabolásáról ma is alig tud valamit. Nincs tehát akadálya annak, hogy a velük való barátságos érintkezést ismét felvegyük és a rajtunk esett igazságtalanságok jóvátételének szükségességéről őket meggyőzzük.”¹⁸

Ezek a gondolatok valósultak meg a folyóirat további számaiban, bár a *Revue* arculata kicsit átalakult. Kevesebb lett a kulturális vonatkozású cikkek száma, s előtérbe kerültek a politikai és gazdasági cikkek. Új rovatok indultak: a *Revue de Politique Étrangère*, valamint a *La vie financière, commerciale et industrielle*. De továbbra is megtartotta fontos küldetését, hogy Magyarországról és a magyar kultúráról tudósítson.

A *Revue de Hongrie* 1931. november 15-i száma arról értesíti az olvasókat, hogy Huszár Vilmos, a lap szerkesztője meghalt. Berzeviczy Albert, volt miniszter írja a nekrológot, majd ezt követően három tanulmány foglalkozik az elhunyt szerkesztő munkásságával. Praznovszky Iván *Guillaume de Huszár et la Revue de Hongrie* című cikkében méltatja azt a hatalmas feladatot, amelyre Huszár Vilmos a *Revue* szerkesztésével vállalkozott, valamint annak a jelentőségét, amit ez a folyóirat a francia–magyar kulturális és politikai kapcsolatok ápolásában betöltött. Alcide Ebray *Hommage français à un patriote hongrois* című cikkében úgy emlékszik a szerkesztőre, mint olyan férfira, aki hazafias érzelmei mellett megőrizte objektivitását, s akinek folyóiratában a franciák nemcsak a nyelvük előtti tiszteletadás jelét látták,

¹⁷ Huszár Vilmos (1930: 281)

¹⁸ Huszár Vilmos (1930: 282)

hanem a francia–magyar egyetértés képviselőjét is. Sebestyén Károly *L'homme et le savant* címmel felidézi a tudós irodalmár, a francia nyelv és irodalom kiváló ismerőjének képét.¹⁹ Erről maga Huszár Vilmos így vall: „Én életem javát szenteltem arra, hogy a francia stílus szinte járhatatlan labirintusában eligazodjam, hogy a francia nyelv árnyalat-gazdagságának változatait rendre kifürkésszem és a páratlanul álló francia szellemnek világokat visszatükröző dús folyamát megússzam, hogy a francia litteraturában, a régiben és az újban, oly otthonosan érezzem magam, mint a legelső francia szakférfiak...” (Huszár 1930: 281).

Huszár Vilmos halával lezárul a *Revue de Hongrie* történetének egy korszaka. A folyóirat utóélete szempontjából 1932-ben új fejezet kezdődik új szereplőkkel és új arculattal, a Balogh József szerkesztette *Nouvelle Revue de Hongrie* megjelenésével.

IRODALOM

- HANKISS János (1936): *A kultúrdiplomácia alapvetése*. Magyar Külügyi Társaság, Budapest
- HUSZÁR Vilmos (1930): *Életem regénye*. Atheneum, Budapest
- KÓKAY Gy. – BUZINKAY G. – MURÁNYI G. (1988): *A magyar sajtó története*. Sajtókönyvtár, Bálint György Újságíró-iskola kiadása, Pécs
- KORNYA László (1993): Gragger Róbert és az Ungarische Jahrbücher. *Hungarológia*, 2. 36-44.
- LAKATOS Éva (1978/1981): *Magyar irodalmi folyóiratok*. A Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiai Füzetek A sorozat, Budapest
- LAKATOS Éva (1996): Tallózás a magyar különszámok birodalmában. *Magyar Könyvszemle* 112. 206-222.
- ORMOS Mária – MAJOROS István (1998): *Európa a nemzetközi küzdőtéren*. Osiris Kiadó, Budapest
- ROMSICS Ignác (1990): Francia–magyar kulturális kapcsolatok és a párizsi Magyar Intézet a két világháború között. *Hagyományok és módszerek* (Szerk.: Egyed Orsolya – Giay Béla – B. Nádor Orsolya). 109-127.
- ROMSICS Ignác (2000): *Magyarország története a XX. században*. Osiris, Budapest
- ROMSICS Ignác (2002): *Mítoszok, legendák, tévhitek a 20. századi magyar történelemről*. Osiris, Budapest
- SAUVAGEOT, Aurélien (1988): *Magyarországi életutam*. Európa Könyvkiadó, Budapest
- SÓTÉR István (1946): *Magyar–francia kapcsolatok*. Teleki Pál Tudományos Intézet, Budapest

¹⁹ Huszár Vilmos francia vonatkozású munkái: *Rousseau és iskolája a regényirodalomban*. Grill K. (Franklin Ny.), Budapest, 1896. 127 p. – *Honoré de Balzac*. Atheneum, Budapest, 1902. 53 p. – *Corneille et le théâtre espagnol*. Paris, 1903, E. Bouillon, 306 p. – *Molière et l'Espagne*. Paris, 1907, H. Champion, 332 p. – *L'influence de l'Espagne sur le théâtre français des XVIII-XIX siècle*. Paris, 1912. H. Champion, 190 p. – *L'influence littéraire envisagé d'un point de vue international*. Bruxelles, 1912, O. Lamperty. 209-226. p.